

АКЦІЇ ПРИВАТНИХ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ

Заборовський В. В.,
викладач кафедри цивільного права
юридичного факультету
Ужгородського національного університету;

Булеца С.Б.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права
Ужгородського національного університету

В даній роботі здійснено дослідження правових акцій приватних акціонерних товариств. Обґрунтовується висновок про те, що наявність цього переважного права в акціонерів приватного товариства і є основною ознакою, яка надає можливість розрізнити правову природу акцій приватного і публічного акціонерного товариства. Метою встановлення даного переважного права є забезпечення стабільності складу учасників акціонерного товариства.

Ключові слова: акції, акціонери, види акцій, приватне акціонерне товариство, публічне акціонерне товариство.

В данной работе осуществлено исследование правовых акций частных акционерных обществ. Обосновывается вывод о том, что наличие этого подавляющего права у акционеров частного общества и является основным признаком, который предоставляет возможность различать правовую природу акций частного и публичного акционерного общества. Целью установления данного подавляющего права является обеспечение стабильности состава участников акционерного общества.

Ключевые слова: акции, акционеры, виды акций, частное акционерное общество, публичное акционерное общество.

This work researches the legal character of the legal shares of private stock companies. Substantiates the conclusion that the presence of pre-emptive rights of shareholders in private companies and is the main feature, which allows to distinguish between the legal nature of shares in private and public joint stock company. The purpose of establishing this pre-emptive right is to ensure the stability of the members of the company.

Key words : shares, shareholders, types of shares, a private joint stock company, public corporation.

Одним із критеріїв класифікації акцій є критерій поділу акцій в залежності від типу акціонерного товариства, яке здійснює їх випуск. Відповідно до цього критерію, до прийняття Закону України „Про акціонерні товариства” [1] розрізняли акції відкритого акціонерного товариства і акції закритого акціонерного товариства. З прийняттям даного Закону термін „відкрите акціонерне товариство” замінюється терміном „публічне акціонерне товариство” (ПАТ), а термін „закрите акціонерне товариство” – „приватне акціонерне товариство” (ПрАТ).

В даній роботі ми не ставимо собі за мету провести дослідження правового статусу цих акціонерних товариств, оскільки це є предметом окремого наукового дослідження. Але для розкриття цього питання слід зазначити, що основна відмінність між „ВАТ і ЗАТ полягає в порядку розміщення акцій (у ВАТ – шляхом підписки і вільної купівлі-продажу акцій на фондовому ринку, а ЗАТ – розміщенню серед акціонерів); порядком руху учасників (у ВАТ він вільний, у ЗАТ – дещо обмежений, оскільки акції такого товариства не продаються/купуються на біржі” [2, с. 37-38]. Слід відмітити, що згадуваним Законом України „Про акціонерні товариства”, а саме ч.2 ст.24 дещо було змінено таке положення про заборону купівлі /продажу акцій приватного акціонерного товариства на біржі, оскільки надається можливість продавати такі акції шляхом про-

ведення на біржі аукціону. Щодо публічного акціонерного товариства то воно повинно залишатися у біржовому реєстрі принаймні на одній фондовій біржі та повинно укладати договори купівлі-продажу лише на цій (цих) фондових біржах.

Автор не підтримує думку тих авторів, які вважають про недоцільність існування приватних акціонерних товариств. До таких можна віднести О. Ганзенко, який вважає за доцільне “сформулювати чіткі пропозиції щодо виключення із ГКУ положення про закриту форму акціонерного товариства і доповнити чинний ЦКУ окремою статтею щодо заборони утворення закритих акціонерних товариств і реорганізації існуючих акціонерних товариств закритого типу в акціонерні товариства відкритого типу” [3, с.355]. Погодитися з цим висновком не можна, тому що на „сьогодні в Україні існує близько 32 тис. акціонерних товариств, з них близько 10,5 тис. ВАТ” [4]. Виходячи з цього можна стверджувати, що такий тип акціонерного товариства, як приватне акціонерне товариство, є значно поширенішим за публічне акціонерне товариство.

Така перевага приватних акціонерних товариств полягає в тому, що вони займають проміжне місце між акціонерним товариством і товариством з обмеженою відповідальністю, і “від першого воно успадкувало таку важливу рису, як поділ статутного капіталу на певну кількість акцій рівної номінальної вартості, а від другого

– закритість та особливо довірчий характер відносин між учасниками” [5, с. 42]. Популярність такої організаційно-правової форми, саме і полягає в тому, що головна мета їх існування – це “необхідність забезпечення додаткової гарантії захисту інтересів всіх акціонерів, стабільності складу учасників товариства і збереження відповідної пропорції їх членства в статутному фонді товариства” [6, с. 10]. А це, враховуючи нестабільність української економіки, є “ефективним методом захисту товариства від “недружного” скуповування акцій” [7, с. 124]. Ця мета реалізується, крім приватного (закритого) розміщення акцій і шляхом встановлення переважного права на придбання акцій в приватних акціонерних товариствах. На нашу думку, наявність цього переважного права в акціонерів приватного товариства і є основною ознакою, яка надає можливість розрізнити правову природу акцій приватного і публічного акціонерного товариства. Метою встановлення даного переважного права є забезпечення “закритості від зовнішнього інвестора – недопущення в склад акціонерів третіх осіб – “зовнішня закритість” [8].

В юридичній літературі немає єдиного ставлення до переважного права на придбання акцій в приватних акціонерних товариствах. Так, є науковці, які заперечують необхідність існування такого права у акціонерів такого товариства. До них можна віднести О. Швиденко, який зазначає, що “встановлення переважного права акціонерів закритих акціонерних товариств на купівлю акцій, по суті, означає встановлення обмеження власнику акцій продати акцію на свій розсуд визначеній ним особі. Встановлення такої заборони, на наш погляд, не відповідає критеріям доцільності встановлення законних заборон, визначених як теорією цивільного права, так і законодавством, оскільки навряд чи можна обґрунтувати необхідність такого роду обмежень в інтересах усього суспільства” [9, с. 160]. На нашу думку, це твердження не відповідає дійсності, оскільки переважне право на придбання акцій в приватних акціонерних товариствах не обмежує право власника на володіння, користування і розпоряджання належних йому акцій, а тільки встановлює його за згодою (підкреслено мною – З.В.) особливий порядок їх реалізації. Можна стверджувати, що саме завдяки існуванню переважного права забезпечується в подальшому існуванні товариства стабільність складу його учасників.

До прийняття Закону України „Про акціонерні товариства”, в Україні містилося тільки посилання на наявність переважного права в акціонерів, при тому, що “жодним нормативним актом не визначається ані форма, ані процедура повідомлення акціонерів та акціонерного товариства про відчуження акцій третім особам. Не встановлено і форму реагування акціонерів та товариства на таке повідомлення, що в кінцевому підсумку знову призводить до неврегульованості питання відчуження акцій” [10, с. 120]. В деякій мірі ці питання були врегульовані даним Законом (ч.2-8 ст.7). Незважаючи на це, залишається ряд невизначених і дискусійних питань щодо реалізації акціонерами переважного права на придбання акцій цього товариства, що пронуються їх власниками до продажу.

Насамперед, необхідно з’ясувати випадки настання в акціонерів приватного акціонерного товариства вказаного переважного права на придбання акцій приватного акціонерного товариства. До прийняття даного Закону, в уже згадуваній ч. 3 ст. 81 ГК України містилася норма, відповідно до якої, акціонери приватного товариства мали переважне право на придбання акцій, що продавалися іншими акціонерами товариства. В цій нормі жодним чином не йшлося про обмеження настання переважного права лише у випадку продажу акцій третім особам. І тому, можна було прийти до висновку, що дане право виникало в акціонерів приватного акціонерного товариства і у випадки продажу акцій іншим акціонерам цього ж товариства [11, с. 15]. А це породжувало неоднозначну ситуацію, оскільки не зрозуміло, як в даному випадку повинно було б реалізуватися зазначене переважне право, тобто над ким акціонер має переважне право. Для збереження акціонером своєї частки в товаристві, законодавством може передбачатися право акціонера приватного акціонерного товариства на пропорційне придбання акцій, що відчужуються одним із акціонерів такого товариства, але в даному випадку мова жодним чином не може йти про наявність саме переважного права на придбання акцій в приватних акціонерних товариствах.

З прийняттям даного Закону ця ситуація зазнала кардинальних змін, ст. 81 ГК України було виключено, і за новим Законом переважне право вже виникає в акціонерів лише у випадку, коли акції пропонуються їх власником до продажу саме третім особам, не акціонерам товариства.

Ця ж ситуація прослідковується і в російському законодавстві, оскільки після внесення змін у Федеральний закон „Про акціонерні товариства” [12] словосполучення “іншим особам” замінили на словосполучення “третім особам”, що призвело до можливості реалізувати своє право акціонерам приватного акціонерного товариства, тільки у випадку продажу акцій іншими акціонерами цього ж товариства третім особам.

Іншим дискусійним питанням є питання про виникнення цього права лише при продажі акцій, чи можливим є його реалізація і при іншому платному, а навіть і при безвідплатному відчуженні акцій. Щодо відчуження акцій за договором купівлі – продажу, то тут позиція науковців є однозначною, оскільки на це є і пряма вказівка закону (в Україні це ч.2 ст.7 Закону „Про акціонерні товариства” – акцій, що пропонуються їх власниками до продажу третій особі; в Російській Федерації – аналогічна норма в п.2 ч.2 ст.97 ЦК Російської Федерації).

На відміну від купівлі-продажу, не можна такого сказати, про відчуження акцій шляхом міни. Деякі науковці, вважають за можливе виникнення переважного права при обміні акцій приватного акціонерного товариства на акції інших товариств чи інші об’єкти цивільних прав. До них відносяться, наприклад, О. Кривосова, яка вважає, що “згідно з п.2 ст. 715 ЦК України, кожна зі сторін договору міни є продавцем того товару, який він передає в обмін, і покупцем товару, який він одержує натомість. На підставі цього товаро-

подарує третій особі одну акцію, тоді вона (третя особа) отримує правові підстави подальшому скуповувати акції приватного акціонерного товариства.

Можливі також випадок, за який акціонер дарує свої акції третій особі, в подальшому отримуючи за це кошти. До даного випадку можна застосувати норми улавної правочини (ст.235 ЦК України), але для удавання правочини факт передачі за відчужуваним цього необхідно довести факт передачі за відчужуваними акціями певних матеріальних цінностей, що на практиці зробити дуже важко, а в деяких випадках і неможливо. Виходячи з цього, автор приходить до висновку про необхідність поширення переважного права на придбання акцій приватного акціонерного товариства щодо виплатів безвідплатного відчуження акцій, або "закріплення в законі правила, у відповідності до якого особа дарована особа мала можливість вступати в закриті акціонерне товариство, лише при наявності згоди всіх його учасників або при додержанні інших умов передбачених статутом" [16, с.170]. Введення в законодавство подібних норм створить певні додаткові заходи захисту інтересів акціонерів такого товариства.

Новим Законом України "Про акціонерні товариства" (ч.7 ст.7) передбачено те, що переважне право при переході права власності на цінні папери приватного акціонерного товариства не виникає в результаті їх спадкування та іншого правонаступництва. Щодо спадкування акцій приватного акціонерного товариства, на нашу думку, з метою збереження закритості даного типу товариства, в даному Законі потрібно прописати норму, подібна до якої міститься в ст.55 Закону України "Про господарські товариства", і за якою спадку акціонерам товариства (або ж самому товариству) надається право на придбання таких акцій, і лише при відмові акціонерів (акціонерного товариства) здійснити таке придбання, спадкоємець стає повноцінним акціонером товариства.

Отже, переважне право власників акцій приватних акціонерних товариств є тією основою вирішальною ознакою, що надає можливість здійснити розмежування правової природи акції ПАТ і ППА. Слід відзначити, що дане право жодним чином не обмежує права і законні інтереси їх держателів, а тільки встановлює певні особливості в розпоряджінні своїм правом розпоряджатися такими акціями. Об'єднується не обов'язковість законодавчого закріплення додаткових підстав виникнення згаданого переважного права у власників акцій приватних акціонерних товариств, а саме, і у випадках безвідплатного відчуження акцій. З метою підвищення стабільності складу учасників акціонерного товариства, вважемо за необхідне, в імперативній порядку передбачити виникнення даного права, а не давати акціонерним товариствам самостійно вирішувати це питання.

На нашу думку, не вклучення до підстав виникнення переважного права на придбання акцій приватного акціонерного товариства щодо виплатів безвідплатного відчуження акцій в повній мірі не відповідає правовій природі приватних акціонерних товариств, оскільки при цьому не забезпечується режим стабільності складу членів такого товариства, і не забезпечується захищеність від "недружнього" скуповування акцій. Тому що на практиці можливі випадки, коли акціонер хист товариства від "недружнього" скуповування акцій.

Обмін став "зв'язаним братом" купівлі-продажу. Отже, до міни застосовують купівельно-продажні правила гри, а в нашому випадку це означає, що міна є різновидом купівлі-продажу і тому правило переважного права дає також у випадках обміну акцій" [13].

Візьміть же авторів виходить із дослідженого типу мажоритарної акції, приходить до висновку про необхідність норми Закону, приходить до висновку про необхідність виникнення переважного права на придбання акцій в приватних акціонерних товариствах при обміні акцій. Необхідно погодитися з даним твердженням, оскільки положення ЦК Російської Федерації (аналогічне міститься і в ЦК України) про поширення до договору міни загальних засад договору купівлі-продажу, автоматично не означає, що на цей договір поширюються всі положення договору купівлі-продажу і не перетворює даний договір на два зустрічні договори купівлі-продажу.

На нашу думку, для належного забезпечення прав акціонерів в приватних акціонерних товариствах, законодавство повинне чітко передбачити виникнення захищеного переважного права і при відчуженні акцій за договором міни. Тому позитивною є положення п. 31 Постанови Пленуму Верховного Суду України, "Про практику розгляду судами корпоративних спорів" [14], за яким переважне право акціонерів приватного акціонерного товариства при приданні акцій цього товариства виникає і при переданні акцій у власність за договором міни.

В юридичній літературі наявна думка, що дане переважне право виникає лише при оплатному відчуженні акцій, і не виникає при безвідплатному. Так, Л. Діда вказує, що "акціонери мають переважне право на придбання акцій лише у випадку, якщо власник акцій вирішив ними розпорядитися шляхом укладення договору купівлі-продажу. Таке зазначення у ЦК є цілком справедливим, оскільки для продавця не має значення особа покупця, за своєю власністю він отримує гроші, які мають родові ознаки, тому продаж акцій акціонерного товариства ніяким чином не може порушити його права на розпорядження ними. Інший випадок, коли акціонер має бажання подарувати свої акції не акціонеру. Особа одарованого має пріоритетне значення для дарувальника, тому її не може замінити інший акціонер" [15, с.8].

Список використаних джерел:

1. Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 р. № 514-VI // ОВУ. - 2008. - № 81. - Ст. 7.
2. Вісник О. М. Акціонерне право: Навчальний посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / О. М. Вісник, В. С. Щербина; за ред. В. С. Щербини. - К.: Арткі, 2000. - 544 с.

3. Ганзенко О. О. Закрита форма акціонерного товариства як негативний правовий засіб у контексті реалізації цивільного та господарського кодексів України // *Держава і право* : 36. наук. праць. Юридичні і політичні науки. – К. : ДДП ім. В.М.Корецького НАНУ, 2006. – Вип. 31. – С. 352–356.
4. Румянцев С. Впровадження Закону „Про акціонерні товариства” [Електронний ресурс] / Сергій Румянцев // *Цінні папери України*. – 2009. – № 7. – Режим доступу до статті : http://www.securities.org.ua/securities_paper/review.php?id=5498&pub=3406
5. Яворська О. Закриті акціонерні товариства в Україні: проблеми та перспективи правового регулювання корпоративних відносин / Олександра Яворська, Роман Сивий // *Юридична Україна*. – 2004. – № 3. – С. 40–47.
6. Корнеева Т. Н. Осуществление преимущественного права приобретения акций в закрытых акционерных обществах / Т. Н. Корнеева, Б. И. Петриченко // *Арбитражная практика*. – 2007. – № 7. – С. 10–17.
7. Ватаманюк З. Г. Права власників простих акцій в Україні / З. Г. Ватаманюк, М. М. Самбірський // *Фінанси України*. – 2004. – № 3. – С. 123–127.
8. Здоронок Г. Оборот акцій ЗАО: от истории к реалиям [Електронний ресурс] / Галина Здоронок // *Юридическая практика*. – 2005. – № 12. – С. 11–14. – Режим доступу до статті : <http://www.yurpractika.com/article.php?id=10004467>
9. Швиденко О. С. Акція як об'єкт права власності: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.03 / Швиденко Олександр Сергійович. – К., 2006. – 235 с.
10. Конюшко К. Відчуження акцій ЗАТ – як погодилися, так і буде / Констянтин Корюшко, Михайло Шомін // *Юридичний журнал*. – 2005. – № 6. – С. 100–102.
11. Здоронок Г. Преимущественное право в РФ и на Украине / Галина Здоронок // *Юридическая практика*. – 2009. – № 16. – С. 15–16.
12. О внесении изменений и дополнений в Федеральный закон “Об акционерных обществах” : Федеральный закон от 7 августа 2001 г. №120-ФЗ // *Собрание законодательства Российской Федерации*. – 2001. – Ч.1, № 33 – Ст. 3423.
13. Кривоносова О. Обіг акцій ЗАТ за новими правилами [Електронний ресурс] / Оксана Кривоносова // *Цінні папери України*. – 2005. – № 1. – Режим доступу до статті : http://www.securities.org.ua/securities_paper/review.php?id=341&pub=1600
14. Про практику розгляду судами корпоративних спорів : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2008 р. № 13 // *Вісник господарського судочинства*. – 2009. – № 2. – С. 7.
15. Диба І. Як розпорядитися акціями ЗАТ? / І. Диба // *Юридичний вісник України*. – 2005. – № 21. – С. 8.
16. Суворов Л. Л. О праве преимущественной покупки акций закрытого акционерного общества (ЗАО) / Л. Л. Суворов // *Труды Санкт-Петербургского юридического института Генеральной прокуратуры Российской Федерации*. – 2000. – № 2. – С. 170–171.